

פרק ט':

גם זה מענין הנזכר לעיל:

ועתה נדבר אודות יעקב אבינו עליו השלום, דהנה ידוע, בעת שהלך מבית אביו לחרן, היה בן שלשים ושלש, כפרוש רש"י, ובן שבעים ושבע היה כשבא לבית לכן, ואיה היה ארבע עשרה שנים שבינתיים? אמרו חז"ל (בראשית רבה ס"ח ה'), שהיה אצל שם ועבר ולמד שם בבית מדרשם:

והנה לכאורה קשיא על יעקב אבינו עליו השלום. וכי זו העת והעונה לתלמוד תורה, והלא בן שלשים ושלש שנה היה, ולא היה לו עדין שום זרע, ובפרט שאמה הישראלית הקדושה, הצריכה לצאת על פני האדמה, רק הוא מכשר לזה, ולא איש אחר, וכל זה ידוע היה ליעקב אבינו, כמו שפרש רש"י על הפסוק (בראשית כ"ט כ"א), "כי מלאו ימי", ואימתי אעמיד שנים עשר שבטים? עין שם. והנה אם בן בנדאי מצנה גדולה, שילך תכף אל בית לכן, כמו שאמר לו יצחק, ולשא אשה ולא להתעכב ולהפריש את עצמו לתלמוד תורה ארבע עשרה שנה:

ולתרוץ כל זה נראה בפשיטות, דהנה יעקב אבינו ידע בלבן, כי בנדאי לא יתרצה לתן לו בתו, בלתי שיקבל עבור זה מתנה גדולה, וכמו שכתוב (בראשית ל"א ט"ו), "הלא נכריות נחשבונו לו" וגו'. וידוע, שיעקב אבינו נעשה עני בדרך על ידי אליפז, אם בן בנדאי יהיה מכרח לעבד אצלו עבודת עבד ולשא מפנותיו, כמו שצנה לו יצחק, וכמו שהיה לבסוף. והיה ירא יעקב אבינו לרדת אצלו ולהתעכב שמה, כי ידע את לכן כי רמאי הוא, וגם ירצה להאבדו מן העולם, וכמו שהעיד עליו הכתוב לבסוף, שרדף אחריו ורצה להרגו, לולא שאלקי אברהם היה בעזרו והצילו, וגם ביתו מלא טמאת תרפים, ואין בכחו לעמד נגד טמאה רבה כזו, בלתי בזכות קדשת התורה, ובבית לכן לא יהיה באפשרותו להיות דבוק לתורה:

ועל פן הקדים את עצמו ונס אצל שם ועבר ארבע עשרה שנה ולמד שם בהתמדה רבה, כי כל הארבע עשרה שנה לא שכב לישן פעם אחת שנת קבע, כמו שהעיד עליו הכתוב (בראשית כ"ח י"א), "וישכב במקום ההוא", וכפרוש רש"י שם. ובתלמוד כזה, אף כי יתעכב אחר כך בבית לכן איזה שנים, לא יזיק לו מאומה. [ובדברנו יהיה נכון מאד החשבון ארבע עשרה שנה, כי אחר שהם תמורת השנים שהוא מכרח להיות אחר כך בבית לכן, וידע שבבית לכן יהיה על כל פנים ארבע עשרה שנה, כמו שידוע, שאי אפשר היה לו לשוב לביתו כל זמן שלא נולד לו יוסף, כי הוא כלהבה ובית עשו לקש, וכמו שכתוב (בראשית ל' כ"ה), "ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף, ויאמר וכו' שלחני ואלכה" וגו', וכפרוש רש"י, וידוע, שיוסף נולד בזמן שנת ארבעה עשר, וכמו שכתוב (בראשית ל"א מ"א), "עבדתך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך" וגו'. לכן למד מתחלה ארבע עשרה שנה בתכיפות, כדי שזכות אלו הארבע עשרה שנה יעמדו לו בבית לכן, וכנזכר לעיל]:

והנה אנחנו, שזוכרין תמיד זכות אבות, צריכין לילך גם כן בעקבות יצקב אבינו עליו השלום, וכל אב יראה להרגיל בנו לתורה ולמצות כל עת היות הבן על שלחנו, והוא עד שנת עשרים ואחת, ואז, אפלו אם יצא לו הגורל לעבודת הקיסר ירום הודו, ובנדאי לא יוכל ללמד בעת ההיא, אף על פי כן לא תסור ממנו קדשת התורה, שלמד עד עתה. [ובנדאי יצליחנו הקדוש ברוך הוא, ויתן בלב המלכות ויועציו ושריו עליו לטובה, כמו שכתב אצל יוסף (בראשית ל"ט כ"א), "ויהי ה' את יוסף וגו', ויתן חנו' וגו']. וגם במלאת שני עבודתו, כשיבוא לביתו, יהיו כל מעשיו בתם וכישר, ולא יתבייש אביו מפניו, ויצליחו הקדוש ברוך הוא עבור זה בזה העולם, כמו שעשה ליצקב אבינו בכלות ימי עבודתו אצל לכן, כמו שכתוב בתורה, וגם בעולם העליון, כשיזכה לעמד לפני פסא כבודו יתברך, יהיה מקדושי ה', בזכות שהאמיר את ה' להיות לו לאלקים, כמו שכתוב (דברים כ"ו י"ז), "את ה' האמרת היום להיות לך לאלקים וללכת בדרכיו ולשמר חקיו ומצותיו וגו', וה' האמירך היום וגו', ולהיתך עם קדש לה' אלקיך" וגו' :

אבל אם יראה לסלק מעליו על התורה והמצות בנערותו כדי לפרק על עבודת הצבא, שלא יצטרך לעבד אותו אלא זמן מעט, אז יהיה בשת לאביו, בראשיתו בזה העולם, וחרפה וכלמה ממנו באחריתו, בעולם העליון, שהמיר עולם, העומד לעד לעולם, בעולם כלה :

ולפי שידוע ענין היצר, שהוא מעורר תמיד לאדם לחשב רק במה שנוגע להצלחה הזמנית, לכן הקדים לנו התנא צרי לזה ואמר (אבות ב' א'), הני מחשב הפסד מצוה פנגד שכרה ושכר עברה פנגד הפסדה. הינו שיעריך קטנות הפסד שיש לו בעולם הזה מהמצוה, פנגד עצם השכר הרוחני הנצחי, שיהיה לו בעולם העליון. ואם היצר הרע מזמין לו לעשות איזו עברה בשביל שום הנאה, יעריך קטנות שכר, שיהיה לו מהעברה בעולם הזה על זמן מעט, נגד הענש הגדול והצער הנצחי, שיהיה לו אחר כך :

ואף אנו נאמר בענינו, כדי להתגבר על היצר והמסיתים אותו להטות בנו מדרך טובה לדרך רעה, יעריך לנגד עיניו השכר והענש הנצחי שמגיע לאדם על ידי פניו, ואז ירף ממנו היצר, דזה לשון הזוהר הקדוש פרשת בחקתי, פתח ואמר (מלאכי א' ו'), "בן יכבד אב ועבד אדניו". בן יכבד אב כמה דאמור (שמות כ' י"ב), "כבד את אביך ואת אמך". ואוקמוה במיכלא ומשתיא, ובכללא, האי בחייו דאתחייב בה. בתר דמית, אי תימא פטור מנה הוא? לאו הכי, דאף על גב דמית, אתחייב ביקרה יתיר, דכתיב, "כבד את אביך". דאי ההוא ברא אזיל בארץ תקלא, נדאי מבזה לאבוי הוא, נדאי עביד לה קלנא. ואי ההוא ברא אזיל בארץ מישור ותקן עובדוי, נדאי אוקיר לאבוי. אוקיר לה בהאי עלמא גבי בני נשא, אוקיר לה בההוא עלמא גבי קדשא בריך הוא. וקדשא בריך הוא חייס עלה ואותיב לה בכרסאי דיקרה. ברם זכאין אנון צדיקאי דזכאן לבנין קדישין לגזעין קדישין, עליהו אתקרי, "כל רואיהם יפירום, פי הם זרע ברכך ה'". עד כאן לשונו :

ולהפך, חס ושלום, אם אין הבן הולך בדרך הישר, הוא בזיון גדול לאביו בעולם העליון, שיצא ממנו בן ממרה ומכעיס להקדוש ברוך הוא, כמו שכתב הגר"א באגרותו הקדושה "עלים לתרופה", שאף אם ידריך תמיד בניו במוסר ולא יקבלום, אוי לאותה בושה והצער והבזיון בעולם הבא. וכל שכן אם האב עצמו גורם בהנהגתו להטות בניו מדרך החיים לדרך הפנות, כמה מהענש והבזיון והכלמה יגיע לו מזה, וכל עון ועון שיעשה הבן, יהיה גם לו למזכרת עון :

ולא עוד, אפלו אם ימות הבן הזה, והוא כבר זכה במעשיו לישוב בגן עדן, גם בן יגיע לו ממנו צער גדול, כי יטלוהו מגן עדן ויוליכוהו לגיהנם, למען יראוהו ביוסרי בנו, כמו שאמרו חז"ל. והביא הגב"א דבר זה במשלי (כ"ט י"ז) על הפסוק, "יסר בנג ויניחך, ויתן מעדנים לנפשך". וזה לשונו, באשר הבן וכו', ועוד יניחך מן הגיהנם, "ויתן מעדנים לנפשך" בגן עדן, כמו מעשה דר' עקיבא, שלמד תורה עם בן רשע והצילו מן הגיהנם, ועוד שהביאו לגן עדן. ועוד "יסר" וגו', כי אפלו צדיק, אם יש לו בן רשע, אזי נוטלין אותו מגן עדן לגיהנם, למען יראוהו ביוסרי בנו, וזהו, "יסר בנג ויניחך" - במקומך, וגם הוא יתן וגו'. עד כאן לשונו:

וכשיתבונן תמיד ויחשב קטנות שכר עברה שבעולם הזה נגד הפסדו הנצחי, בנדאי לא ישמע האב לקול מלחשים ויבחר בחיים להחזיק בנאו לתורת ה', שהם החיים האמתיים, כמו שכתוב (משלי ג' י"ח), "עץ חיים היא למחזיקים בה", והאוכל מפרותיו, חי לעולם, וכמו שתקנו לנו חז"ל בנסח הפרכה, "וחיי עולם נטע בתוכנו", ואז יזכה לחיות חיי הנצח הוא וזרעו, כמו שכתוב, "ויתן מעדנים לנפשך", וכמו שכתוב בתורה (דברים ל' י"ט), "ובחרת בחיים, למען תחיה אתה וזרעך":

וגם בעולם הזה יזכה שנכסיו יהיו מצליחין, כמו שאמרו חז"ל (עבודה זרה י"ט ע"ב), כל העוסק בתורה, נכסיו מצליחין, שנאמר (תהלים א' ג'), "כי אם בתורת ה' וגו', וכל אשר יעשה יצליח":

וכל זה רמז לנו הפתוב בקצרה, תשובת הקדוש ברוך הוא על שאלת פנסת ישראל (שיר השירים א' ז'), "איכה תרעה", שהוא מורה על השפעה, "איכה תרביץ בצחקים", שהוא מורה על קשי הזמן, "אם לא תדעי לך וגו' בעקבי הצאן", הינו שנתבונן בדרך אבותינו אברהם, יצחק ויעקב, ונלך בדרךיהם, ובזכות זה יתן לנו השפעה כמו שהיה לאבותינו ויוסר ממנו קשי הזמן בכל מקומות מושבותינו:

וכעין זה מצאתי בעזר ה' גם בן בזהר הקדוש, דהפסוק הזה מורה, שנחזק את בנינו לתורה, ועל ידי זה יהיה לנו כח להגן על בנינו, ויהיה לנו קיום בין העמים, דזה לשון הזהר הקדוש פרשת בלק, אם לא תדעי - לאתקפא גרמך בגלותא, ולא תקפא חילא לאגנא על בנגך, צאי לך - לאתקפא, בעקבי הצאן - אנון תינוקות דבית רבך, דאולפי תורה וכו'. עד כאן לשונו: